

Sammanfattning

I betänkandet behandlas ett tjugofemtal motionsyrkanden från allmänna motionstiden hösten 1999, vilka huvudsakligen avser krav på ändringar av villkoren för fristående skolor men också tar upp frågor om valfrihet, mångfald och profilering av skolor.

Samtliga yrkanden avstyrks av utskottet. Reservationer finns från m, kd, c och fp samt från v.

Motionerna

1999/2000:Ub217 av Anders Sjölund (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att införa en sista beslutsdag för behandling av friskoleansökningar.

1999/2000:Ub228 av Sten Tolgfors (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rätten för alla barn att välja skola.

1999/2000:Ub236 av Ulla-Britt Hagström m.fl. (kd) vari yrkas

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det ekonomiska missgynnandet av friskolorna.

1999/2000:Ub246 av Yvonne Andersson m.fl. (kd) vari yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen, utifrån utredningens resultat, ser över friskolornas situation,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om villkoren för de fristående skolorna.

1999/2000:Ub252 av Carina Hägg (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fristående skolor.

1999/2000:Ub257 av Margareta Sandgren och Göte Wahlström (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fristående skolor.

1999/2000:Ub259 av Sten Tolgfors (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om alla barns rätt att välja skola,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en statligt finansierad och garanterad möjlighet för alla barn att välja skola,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den politiska styrningen av skolan,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om mångfald och profilering i skolan.

1999/2000:Ub279 av Eva Arvidsson m.fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en översyn av reglerna för att starta friskolor och hur man klarar att kontrollera verksamheten,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att konsekvenserna för den kommunala skolan på grund av ett ökat antal friskolor utreds.

1999/2000:Ub294 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari yrkas

30. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av fristående gymnasieskolor.

1999/2000:Ub296 av Britt-Marie Danestig m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att de fristående skolornas effekt på segregationen i samhället bör utredas vidare,
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring av skollagen att Skolverket får förklara en fristående skola berättigad till bidrag endast om kommunen kan visa att detta inte innebär påtagliga negativa följder för skolväsendet i den kommun där skolan är belägen,
3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring av skollagen att Skolverket får förklara en fristående skola berättigad till bidrag endast om kommunen kan visa att detta inte innebär påtagliga negativa följder för kommunens ekonomi,
4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring av skollagen att huvudmannen för en fristående skola blir skyldig att ersätta kommunen för de merkostnader som kommunen åsamkas när den fristående skolan undandrar sig sitt ansvar för eleverna enligt vad i motionen anförts,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en jämförande studie mellan de fristående skolornas och de kommunala skolornas betygssättning,
6. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring av skollagen att ett krav för att Skolverket skall förklara en fristående skola berättigad till bidrag bör vara att den fristående skolan har en pedagogisk profil som innebär ett kvalitativt pedagogiskt tillskott till skolväsendet i kommunen,
7. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring att det över-skott som uppstår i fristående skolor och förskolor skall gå tillbaka till verksamheten och inte får betalas ut som vinst till huvudmannen,
8. att riksdagen hos regeringen begär att Skolverket får i uppdrag att göra en översyn av hur de fristående skolor som drivs på konfessionell grund uppfyller läroplanens krav om att undervisningen skall vara icke-konfessionell.

1999/2000:Ub304 av Anders Ygeman (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ökat kommunalt inflytande vid godkännande av friskolor.

1999/2000:Ub311 av Beatrice Ask m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fritt skolval och fria skolor.

1999/2000:Ub313 av Sten Tolgfors (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om friskolornas betydelse för utvecklingen av skolans arbetsformer,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen av att friskolor har rätt att anställa den person de tycker är mest lämpad som lärare,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av lika och rättvisa regler för resurstilldelning för friskolor.

Utskottet

I det följande behandlar utskottet ett tjugofemtal motionsyrkanden från den allmänna motionstiden hösten 1999, vilka huvudsakligen tar upp frågor som rör fristående skolor men också frågor om valfrihet, mångfald och profilering av skolor.

Rätten att välja skola m.m.

Moderata samlingspartiet framhåller i motion 1999/2000:Ub311 yrkande 1 att eleverna måste få en ökad *rätt att välja* gymnasieskola. Det är enligt Moderaterna orimligt att tur eller elevens bostadsadress skall vara avgörande för antagning till gymnasieskolan. De anser att ett fritt skolval bäst säkerställs genom *införandet av en nationell skolpeng* för alla. I avvaktan på detta bör möjligheterna att välja gymnasieskola garanteras, och även rätten att välja specialutformade program utanför hemkommunen. Moderaterna anser också att Skolverket skall godkänna fristående gymnasieutbildningar på grundval av utbildningens kvalitet. Godkända utbildningar skall ha rätt till stöd från elevernas hemkommuner.

Liknande synpunkter uttrycks i motionerna 1999/2000:Ub228 (m) yrkande 1 och 1999/2000:Ub259 (m) yrkande 1. Där betonas att alla elever måste ges en lagstadgad rätt att välja skola. Både kommunala skolor och fristående skolor måste finnas som möjliga alternativ. Genom ett fritt skolval blir varje skola utsatt för konkurrens och tvingad att löpande utvecklas och förbättras, menar motionären. Förslag om en nationell skolpeng förs fram i motion 1999/2000:Ub259 yrkande 2 som en rättvisefråga. I dag är det stora skillnader mellan kommunerna i fråga om hur stora resurser som avsätts till skolan per elev, hävdas det i motionen. En skolpeng, som följer eleven, garanterar varje elev möjlighet att välja skola.

U t s k o t t e t anser att riksdagen bör avslå motionsyrkandena.

Enligt utskottets mening finns det en omfattande valfrihet inom skolväsendet. Elever och föräldrar har successivt givits större *rätt och möjlighet att välja skola*. I fråga om grundskolan föreskrivs i skollagen (1985:1100) att kommunen vid fördelningen av elever på olika skolor så långt möjligt skall beakta föräldrarnas önskemål om att deras barn skall tas emot vid en viss skola (4 kap. 6 §). Detta gäller under förutsättning att inte andra elevers berättigade krav på placering i en skola nära hemmet åsidosätts eller betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen. En kommun skall i sin grundskola även ta emot en elev för vars grundutbildning kommunen inte är skyldig att svara, om eleven med hänsyn till sina personliga förhållanden har särskilda skäl att få gå i den kommunens grundskola (4 kap. 8 §). Föräldrarna kan också som alternativ till den kommunala skolan välja en fristående skola.

Inte heller på gymnasienivå finns det någon inskränkning i rätten att välja en fristående skola. Om en elev tas in till utbildning vid en fristående gymnasieskola är hemkommunen alltid skyldig att lämna bidrag, om Skolverket förklarat skolan bidragsberättigad. Däremot är hemkommunen inte skyldig att betala interkommunal ersättning för en elev som vill genomgå en gymnasieutbildning i en annan kommuns skola, om hemkommunen kan erbjuda samma program eller nationellt fastställda inriktning och eleven inte på grund av sina personliga förhållanden har särskilda skäl att få gå i den andra kommunen (5 kap. 8 och 24 §§ skollagen). När det gäller val, i hemkommunens utbud, mellan olika skolor som har samma program finns det inga centrala bestämmelser.

Det förekommer även ett stort antal riksrekryterande utbildningar i form av specialutformade program och utbildningar inom nationellt program i gymnasieskolan. Dessa utbildningar regleras i 2 kap. gymnasieförordningen (1992:394) samt i bilagorna 2 och 3 till förordningen.

Förutsättningarna för konkurrens på lika villkor mellan offentliga och fristående gymnasieskolor utreds för närvarande inom Kommittén för uppföljning av resursfördelning till fristående grundskolor, den s.k. Fristkommittén, efter tilläggsdirektiv (dir. 1999:76). Utskottet återkommer i det följande till det närmare innehållet i kommitténs nya uppdrag. Utredningens arbete skall redovisas senast den 1 mars 2001.

Riksdagen har tidigare vid ett flertal tillfällen avslagit motionsyrkanden från Moderaterna om *införande av en nationell skolpeng* (jfr senast bet. 1999/2000:UbU1 s. 40). Utskottet vidhåller sin uppfattning att en schablonberäknad nationell skolpeng inte ger de grundläggande förutsättningarna för att kraven på en likvärdig skola av hög kvalitet för alla elever skall kunna uppfyllas. Resurser till skolans verksamhet måste fördelas med utgångspunkt i de behov som enskilda elever, olika grupper av elever och skolor faktiskt har. Utskottet finner det därför inte rimligt att införa en central resursfördelning.

Villkoren för fristående skolor

Bestämmelser om fristående skolor finns i 9 kap. skollagen. Huvuddragen i nu gällande regler beslutades av riksdagen hösten 1996 och började tillämpas

den 1 juli 1997 (prop. 1995/96:200, bet. 1996/97:UbU4, rskr. 1996/97:14). De innebär i korthet följande.

Skolplikt kan fullgöras i en fristående skola som motsvarar grundskolan, om den är godkänd av Skolverket. För godkännande krävs att skolans utbildning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot dem som grundskolan skall förmedla samt att skolan även i övrigt svarar mot de allmänna mål och den värdegrund som gäller för utbildning inom det offentliga skolväsendet. Skolan skall vara öppen för alla barn, med undantag för sådana barn vilkas mottagande skulle medföra att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för skolan.

Skolverket skall vidare förklara en godkänd fristående grundskola berättigad till bidrag från elevernas hemkommuner, såvida inte skolans verksamhet skulle innebära påtagliga negativa följder för skolväsendet i den kommun där skolan är belägen. Hemkommunens bidrag skall bestämmas med hänsyn till skolans åtagande och elevens behov efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till sina egna grundskolor. Om en elev har ett omfattande behov av särskilt stöd, är kommunen inte skyldig att lämna bidrag till den fristående skolan för det särskilda stödet, om betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen.

En konsekvens av bidragsreglerna är att en fristående skola som har elever från flera olika kommuner kan få skiftande bidragsbelopp från dessa, beroende dels på elevernas skilda behov, dels på hemkommunernas olika grunder för fördelningen av resurser till sina egna skolor.

Fristående skolor på gymnasienivå skall också av Skolverket förklaras berättigade till bidrag från elevernas hemkommuner, såvida inte en skolas verksamhet skulle innebära påtagliga negativa följder för skolväsendet i den kommun där skolan är belägen eller i närliggande kommuner. Det förutsätts att skolans utbildning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot dem som gymnasieskolan skall förmedla på nationella eller specialutformade program, att skolan även i övrigt svarar mot de allmänna mål och den värdegrund som gäller för utbildning inom det offentliga skolväsendet samt att skolan står öppen för alla ungdomar, med motsvarande inskränkning som gäller för fristående grundskolor i fråga om omfattande behov av särskilt stöd.

Om den fristående gymnasieskolan inte kommer överens om annat med elevernas hemkommuner, skall kommunerna till skolan betala det belopp per elev och program som regeringen har föreskrivit i en bilaga till förordningen om fristående skolor (1996:1206, senast ändr. 1999:1036). Beloppen beräknas utifrån en årlig redovisning från Skolverket av kommunernas kostnader per gymnasieprogram. Genom att beloppen bygger på medianvärden för riket kan ersättningen till de fristående gymnasieskolorna för vissa kommuner överstiga och för andra kommuner understiga kommunens egna kostnader för motsvarande utbildning.

I flera motioner begärs ändringar av nuvarande villkor för godkännande av och bidrag till fristående skolor. Några motioner syftar till mer generösa regler; i andra motioner yrkas att reglerna skall göras mer restriktiva.

Behovet av lika och rättvisa regler för resurstilldelning till fristående skolor understryks i motion 1999/2000:Ub313 (m) yrkande 4. Det är enligt motionären rimligt att anta att fristående skolor kommer att stå för en allt större del av skolutbildningen. Om en sådan dynamisk utveckling skall komma till stånd måste dock de finansiella villkoren förändras. Med nuvarande system är kommunen både finansiär och konkurrent. Därtill är kommunernas bestämmelser om tilldelning av bidrag inte klara och enhetliga, anför motionären.

Också Kristdemokraterna påpekar i motion 1999/2000:Ub246 att det i dag inte finns några enhetliga regler för hur kommunerna skall fördela resurser till de fristående skolorna. De efterfrågar ett förenklat system som gör det lättare att överblicka vilka bidrag som skolorna har rätt till (yrk. 1). Ytterligare problem som behöver lösas gäller skolskjutskostnader i glesbygd och bidragen till lokalkostnader och moms-kostnader. Enligt Kristdemokraterna bör villkoren för de fristående skolorna förbättras så att alla, oberoende av föräldrarnas ekonomi eller elevens särskilda behov, skall kunna välja en sådan skola (yrk. 2). De är kritiska mot de förändringar i villkoren som genomfördes under den förra mandatperioden. Bland annat vill de återinföra att fristående skolor skall garanteras en lägsta grundnivå för ersättning och därutöver kompenseras för särskilda åtaganden, samt den tidigare regeln att undervisningen *väsentligen* (kurs. här) skall svara mot läroplanens allmänna mål och värdegrund.

I motion 1999/2000:Ub236 (kd) yrkande 14 begärs att riksdagen gör ett uttalande om att fristående skolor ekonomiskt missgynnas. I motionen, som rör gymnasieskolan, anføres att det naturliga vore att samma ersättning utgick till de fristående gymnasieskolorna som till de offentliga. Bidragssystemet är dock fortfarande krångligt. Regeringen lägger program för program fast en lägsta nivå för vad kommunerna är skyldiga att betala till de fristående gymnasieskolorna.

Folkpartiet betonar i motion 1999/2000:Ub294 yrkande 30 betydelsen av fristående gymnasieskolor. Dessa skolor har ofta nya idéer som de förmår förverkliga och lyckas inte sällan med pedagogisk förnyelse. Motionärerna anser att lagreglerna för fristående skolor måste utformas så att kommunalt godtycke inte tillåts vara avgörande för om en fristående skola skall godkännas eller inte. Därtill måste reglerna för ekonomisk ersättning bli så tydliga att helt skilda tolkningar i kommunerna inte är möjliga.

Uppfattningar som står i motsats till de just refererade förs fram av Vänsterpartiet i motion 1999/2000:Ub296. Motionärerna är starkt kritiska till framväxten av fristående skolor och vill att riksdagen hos regeringen begär förslag till skärpta regler i skollagen. Enligt deras mening bör Skolverket få förklara en fristående skola berättigad till bidrag endast om kommunen kan visa att detta inte innebär påtagliga negativa följder vare sig för skolväsendet i den kommun där skolan är belägen eller för kommunens ekonomi (yrk. 2 och 3). Om verksamheten i en fristående gymnasieskola inte kommer i gång som planerat, anser Vänsterpartiet att huvudmannen skall bli skyldig att ersätta kommunen för de merkostnader som kommunen åsamkas (yrk. 4). Nya elevgrupper måste då nämligen med kort varsel beredas plats i den kommunala skolan. Motionärerna vänder sig också mot att privata bolag,

ofta stora, startar fristående skolor utan annat märkbart syfte än det ekonomiska vinstintresset. En bestämmelse bör därför enligt deras mening införas i skollagen att det överskott som uppstår i fristående skolor och förskolor skall gå tillbaka till verksamheten och inte får betalas ut som vinst till huvudmannen (yrk. 7).

Även motion 1999/2000:Ub279 (s) yrkande 1 syftar till skärpta villkor för fristående skolor. Motionärerna vill att riksdagen skall uttala sig för en ordentlig översyn av reglerna för att få starta en fristående skola samt en bättre kontroll av verksamheten. De påtalar att det inte ingår i Skolverkets uppdrag att kontrollera att en fristående skola har ändamålsenliga lokaler, ekonomiska resurser och pedagogiskt utbildad personal, vilket är nödvändigt ur både ett elevperspektiv och ett ekonomiskt samhällsperspektiv.

Behovet av ökat kommunalt inflytande vid godkännande av fristående skolor framhålls i motion 1999/2000:Ub304 (s). Motionären menar att betydande positiva effekter skulle kunna nås om kommunen ges möjligheter att säga nej till fristående skolor inom upptagningsområdet, eller att diskutera inriktningen på den fristående skolan utifrån kommunens skolutbud.

Krav på *utredning om effekterna av ett ökat antal fristående skolor* framställs i tre motioner. I motion 1999/2000:Ub279 (s) yrkande 2 begärs att konsekvenserna för den kommunala skolan skall utredas. Enligt motion 1999/2000:Ub257 (s) bör en utvärdering göras av 1996 års beslut om fristående skolor. Den bör bl.a. ta sikte på om målen med en likvärdig skola uppfylls, om strävandena till integration och emot segregation försvåras och om kommunernas resurser till den kommunala skolan påverkas negativt.

Också i motion 1999/2000:Ub296 yrkande 1 från Vänsterpartiet understryks att de fristående skolornas effekt på segregationen i samhället bör utredas vidare. I motionen hänvisas till att det finns rapporter som tyder på att fristående skolor, särskilt de som vänder sig till vissa religiösa, etniska och kulturella grupper, har en tendens att förstärka segregationen i samhället.

U t s k o t t e t avstyrker samtliga motionsyrkanden om *ändring av villkoren för fristående skolor* och *krav på utredning om effekterna av ett ökat antal fristående skolor* med hänvisning till pågående utredningar och överväganden.

Kommittén för uppföljning av resursfördelning till fristående grundskolor, Fristkommittén, har haft till uppgift att utvärdera 1996 års beslut om fristående skolor. I sin rapport *Likvärdiga villkor?* (SOU 1999:98) har kommittén bl.a. konstaterat att 77 % av alla fristående grundskolor fått högre bidrag per elev och årskurs efter beslutet om nya resursfördelningsregler, att flertalet skolor använt det ökade bidraget främst till insatser för elever i behov av särskilt stöd, att fristående skolor i glesbygd fått bättre ekonomiska förutsättningar än tidigare, men att skolskjutskostnaderna tar en betydande del av skolbudgeten, att kommunernas utbetalning av momsersättning väsentligt förbättrats men att den fortfarande varierar i storlek, att många kommuner har så komplicerade resursfördelningssystem att det är svårt för de fristående skolorna att förstå systemen samt att bidrag till lokalkostnader inte går att ge efter samma grunder som till de kommunala skolorna.

Fristkommittén har lyft fram några förslag till justeringar av resursfördelningssystemet, nämligen att kommunernas momsbidrag till de fristående grundskolorna liksom lokalkostnadsbidraget skall redovisas separat samt att lokalkostnadsbidraget skall beräknas på den kommunala genomsnittskostnaden. Vidare påpekas att de fristående grundskolorna alltid skall delta i den kommunala uppföljningen och utvärderingen. Vissa grundläggande begrepp som insyn och skolans åtagande bör enligt kommittén tydligare definieras.

Enligt uppgift pågår överväganden med anledning av kommittébetänkandet inom Utbildningsdepartementet.

I oktober 1999 fick Kommittén för uppföljning av resursfördelning till fristående skolor, Fristkommittén, genom tilläggsdirektiv (dir. 1999:76) i uppdrag att utreda ekonomiska och andra konsekvenser av det snabbt växande antalet fristående gymnasieskolor. Uppdraget motiverades med att antalet fristående gymnasieskolor hade ökat från 61 skolor läsåret 1998/99 till 87 läsåret 1999/2000, vilket utgör ca 14 % av det totala antalet gymnasieskolor i Sverige. Drygt 50 % av de fristående gymnasieskolorna finns i Stockholms- och Göteborgsområdena. Därtill hade Skolverket fått 90 nya ansökningar om rätt till bidrag för fristående gymnasieskolor fr.o.m. höstterminen 2000.

Kommittén skall utreda eventuella följder av att privata vinstintressen styr etableringen av en del fristående skolor och om det finns problem med huvudmän som driver flera skolor. Ytterligare en uppgift för kommittén blir att utreda om de nuvarande reglerna för bidrag till fristående gymnasieskolor har konsekvenser för kommunernas planering och utbud av gymnasieutbildning. Den skall även lämna förslag till regler för bidragsgivning.

I direktiven sägs vidare att likvärdiga ekonomiska villkor för kommunala och fristående skolor är en förutsättning för en verklig valfrihet. Kommittén skall därför utreda förutsättningarna för konkurrens på lika villkor mellan offentliga och fristående gymnasieskolor. Den skall redovisa hur intagningspoängen till utbildningar vid fristående gymnasieskolor påverkar valfriheten och den sociala strukturen vid skolorna.

Kommittén skall redovisa sitt arbete den 1 mars 2001 och då även lägga fram förslag till de författningsändringar som kan bli följden av dess ställningstaganden.

Regeringen har i regleringsbrev för budgetåret 2000 uppdragit åt Skolverket att kartlägga elevsammansättningen vid ett representativt urval fristående skolor. Kartläggningen skall omfatta elevernas bakgrund och föräldrarnas/vårdnadshavarnas utbildningsnivå och inkomstnivå (socio-ekonomisk bakgrund). En jämförelse skall göras med elevsammansättningen vid offentliga grund- respektive gymnasieskolor. För elever i gymnasieskolan skall även betygspoängen vid intagningen till gymnasieskolan redovisas. Uppdraget skall avrapporteras till regeringen senast den 1 oktober 2000.

Enligt förordningen (1996:1206) om fristående skolor skall Skolverket bereda den kommun där skolan skall vara belägen tillfälle att yttra sig över ansökan om godkännande av och bidrag till en fristående grundskola. När det gäller ansökan om rätt till bidrag för en fristående gymnasieskola skall också kranskommuner få tillfälle att yttra sig. I en interpellationsdebatt den 10 februari har skolministern uttalat att det är viktigt att se till att dialogen mellan Skolverket och kommunerna i dessa frågor kan utvecklas och förbättras.

I två motioner begärs uppföljning och utvärdering av *fristående skolor* som drivs på *konfessionell grund*.

Vänsterpartiet anser i motion 1999/2000:Ub296 att Skolverket bör få i uppdrag att göra en översyn av hur de fristående skolor som drivs på konfessionell grund uppfyller läroplanens krav om att undervisningen skall vara icke-konfessionell (yrk. 8). Motionärerna menar att detta är en mycket viktig princip, särskilt i ett mångkulturellt samhälle.

Enligt motion 1999/2000:Ub252 (s) finns det skäl att följa upp utvecklingen av fristående skolor. I en sådan uppföljning är det särskilt viktigt att se över om fristående skolor på konfessionell grund lever upp till läroplanens skrivningar om skolans värdegrund, anför motionären.

U t s k o t t e t anser att det inte behövs något särskilt uttalande av riksdagen i fråga om uppföljning och utvärdering av fristående skolor när det gäller värdegrunden m.m. Motionsyrkandena bör alltså avslås.

Enligt gällande regler i skollagen skall fristående skolor, såväl på grundskolenivå som på gymnasienivå, svara mot de allmänna mål och den värdegrund som gäller för utbildning inom det offentliga skolväsendet (9 kap. 2 och 8 §§). I samma lagrum stadgas att en fristående skola, inom ramen för den gemensamma värdegrunden, får ha en konfessionell inriktning. I förarbetena till bestämmelserna underströk regeringen att Skolverket i sin tillsyn av fristående skolor särskilt bör ge akt på om skolan bedriver sin verksamhet i enlighet med skollagens och läroplanernas värdegrund och allmänna mål (prop. 1995/96:200 s. 57). Om Skolverket finner att undervisningen i den fristående skolan inte lever upp till dessa krav, skall beslutet om godkännande respektive rätten till bidrag återkallas.

Utskottet har från Skolverket inhämtat att verket inom ramen för det löpande arbetet med fristående skolor för närvarande tar fram underlag och interna instrument för att bättre kunna bedöma fristående skolor just när det gäller värdegrunden. Detta arbete beräknas vara klart i maj i år.

I Skolverkets *Verksamhetsplan 2000* anmäls att en utvärdering skall göras av muslimska fristående skolor med avseende på värdegrund och kunskapsmål i svenska och svenska som andraspråk, religionskunskap, bild, musik, elevers idrott och hälsa, inflytande samt jämställdhetsfrågor (s. 24). Utvärderingen har enligt uppgift från verket redan påbörjats.

Enligt motion 1999/2000:Ub217 (m) finns det ett behov av att införa en *sista beslutsdag för behandling av ansökan* hos Skolverket om godkännande av en fristående skola. Motionären hävdar att dagens system, där verket i princip kan dröja med sitt beslut till några veckor före tänkt skolstart, försvårar inte bara för den fristående skolan utan även för den kommunala skolhuvudmannen. Enligt motionen kan den 1 mars ses som riktlinje, vilket är det datum som de kommunala skolorna i regel har som sista dag för internt val av skola.

U t s k o t t e t avstyrker motionen. Skolverket har enligt vad verket uppger i externa meddelanden ambitionen att slutbehandla ansökningar om godkännande av fristående skolor, inför skolstart till hösten, före utgången av mars månad, dvs. innan tiden går ut för nya ansökningar för påföljande läsår. Enligt verket klarar man av att leva upp till denna ambition med några få undantag, där förseningen i regel beror på sökanden.

Betydelsen av att fristående skolor har rätt att anställa den person de tycker är *mest lämpad som lärare* understryks i motion 1999/2000:Ub313 (m) yrkande 2. Motionären framför synpunkten att man måste kunna bli lärare genom flera sorters utbildningar och erfarenheter. Genom att ”öppna” läraryrket öppnar man för en utveckling av lärarrollen och därmed för en central del av förnyelsen av skolan.

U t s k o t t e t konstaterar att det inte finns något i skollagen uttalat krav på att lärare i fristående skolor skall ha pedagogisk utbildning. Dock uttalades i förarbetena till gällande regler att bristande lärarkompetens kan leda till att skolans godkännande respektive rätt till bidrag återkallas (prop. 1995/96:200 s. 57). Utskottet finner det viktigt att framhålla att samma krav på kvalitet i utbildningen gäller för fristående skolor som för offentliga. Motionsyrkandet avstyrks därmed.

Övriga frågor

Frågor som tar sikte på *profilering av skolor* tas upp i några motioner.

Vänsterpartiet anser i motion 1999/2000:Ub296 yrkande 6 att ett krav för att Skolverket skall förklara en fristående skola berättigad till bidrag bör vara att skolan har en pedagogisk profil som innebär ett kvalitativt pedagogiskt tillskott till skolväsendet i kommunen. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till sådan ändring av skollagen.

I motion 1999/2000:Ub259 (m) hävdas att den politiska styrningen av skolan måste minska (yrk. 3). Det skall enligt motionären finnas en nationell målbaserad läroplan. Hur målen skall nås skall avgöras av respektive skola, där skolledning och lärare tillsammans med barn och föräldrar kan forma verksamheten. Motionären pläderar för mångfald och profilering i skolan (yrk. 5). Om varje skola finner sitt område att bli särskilt duktig på kommer kvaliteten i det samlade skolsystemet att öka. Profileringen skapar också en sund konkurrens mellan landets skolor, oavsett vem som är huvudman. I motion 1999/2000:Ub313 yrkande 1 framhålls de fristående skolornas betydelse för utvecklingen och förnyelsen av skolans arbetsformer.

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandena.

Utskottet påminner om att tidigare gällde som ett villkor för att en godkänd fristående skola skulle få statsbidrag att skolan tillförde skolväsendet ny pedagogik och nya verksamhetsformer av allmänt intresse. Detta villkor slopades i och med att nya bidragsbestämmelser infördes den 1 juli 1992 (prop. 1991/92:95, bet. UbU22, rskr. 346).

Med nuvarande målstyrning av skolan genom bl.a. en övergripande läroplan och ökad frihet att disponera undervisningstiden inom ramen för skolans val i timplanen finns stora möjligheter till profilering av såväl kommunala som fristående skolor, med alternativ inriktning mot speciella ämnen eller särskild pedagogik. Beslut om hur utrymmet för skolans val skall användas fattas av rektorn (2 kap. 21 § grundskoleförordningen 1994:1194).

En *jämförande studie mellan de fristående skolornas och de kommunala skolornas betygssättning* begärs av Vänsterpartiet i motion 1999/2000:Ub296 yrkande 5. I motionen hävdas att elever vid fristående skolor i genomsnitt har

högre betyg än elever i kommunala skolor. Detta kan bero på flera orsaker, såsom föräldrastöd, elevernas studiemotivation och undervisningsgruppernas storlek, men också på grunderna för bedömning vid betygssättning, menar motionärerna.

U t s k o t t e t avstyrker motionsyrkandet med hänvisning till följande.

I Skolverkets tillsyn av fristående skolor granskar verket enligt uppgift regelmässigt huruvida den fristående skolans bedömning av elevernas kunskaper och betygssättningen görs enligt de nationella bestämmelserna.

Skolverket har i regleringsbrev för budgetåret 2000 fått i uppdrag att genomföra en studie av orsakerna till att elever lämnar grundskolan och gymnasieskolan utan fullständiga betyg. Inom ramen för studien skall undersökas vilka orsaker som ligger bakom skillnader i måluppfyllelsen mellan olika skolor. Både offentliga och fristående skolor skall studeras. Uppdraget skall redovisas senast den 1 maj 2001.

Regeringen har i juni 1999 uppdragit åt Skolverkets kvalitetsgranskningsnämnd att genomföra en nationell kvalitetsgranskning rubricerad En likvärdig och rättvis betygssättning. Resultatet av granskningen skall redovisas senast den 1 september 2000. Granskningen skall bl.a. belysa hur skolhuvudmännen tar sitt ansvar för att betygssättningen skall vara likvärdig och rättvis. Den skall omfatta alla de instrument skolhuvudmännen förfogar över för att kvalitetssäkra betygssättningen. Den skall beskriva, bedöma och värdera hur såväl skolhuvudmännen som skolorna arbetar med dessa instrument samt hur resultatet av detta arbete återspeglas i verksamheten. I vilken utsträckning fristående skolor kommer att ingå i granskningen är ännu inte klart.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *rätten att välja skola*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ub228 yrkande 1, 1999/2000:Ub259 yrkande 1 och 1999/2000:Ub311 yrkande 1 i denna del,

res. 1 (m, kd, c, fp) - delvis

2. beträffande *införandet av en nationell skolpeng*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ub259 yrkande 2 och 1999/2000:Ub311 yrkande 1 i denna del,

res. 2 (m)

3. beträffande *villkoren för godkännande av och bidrag till fristående skolor*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ub236 yrkande 14, 1999/2000:Ub246 yrkandena 1 och 2, 1999/2000:Ub279 yrkande 1, 1999/2000:Ub294 yrkande 30, 1999/2000:Ub296 yrkandena 2–4 och 7, 1999/2000:Ub304 och 1999/2000:Ub313 yrkande 4,

res. 1 (m, kd, c, fp) - delvis

res. 3 (v) - delvis

4. beträffande *en utredning om effekter av ett ökat antal fristående skolor*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ub257, 1999/2000:Ub279 yrkande 2 och 1999/2000:Ub296 yrkande 1,

res. 3 (v) - delvis

5. beträffande *uppföljning och utvärdering av fristående skolor när det gäller värdegrunden m.m.*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ub252 och 1999/2000:Ub296 yrkande 8,

res. 3 (v) - delvis

6. beträffande *sista beslutsdag för behandling av ansökan om godkännande av fristående skola*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ub217,

res. 1 (m, kd, c, fp) - delvis

7. beträffande *lärare i fristående skolor*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ub313 yrkande 2,

8. beträffande *profilering av skolor m.m.*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ub259 yrkandena 3 och 5, 1999/2000:Ub296 yrkande 6 samt 1999/2000:Ub313 yrkande 1,

res. 3 (v) - delvis

9. beträffande *en jämförande studie mellan de fristående skolornas och de kommunala skolornas betygssättning*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ub296 yrkande 5.

res. 3 (v) - delvis

Stockholm den 9 mars 2000

På utbildningsutskottets vägnar

Jan Björkman

I beslutet har deltagit: Jan Björkman (s), Britt-Marie Danestig (v), Beatrice Ask (m), Eva Johansson (s), Inger Lundberg (s), Yvonne Andersson (kd), Lars Hjertén (m), Majléne Westerlund Panke (s), Tomas Högström (m), Torgny Danielsson (s), Tomas Eneroth (s), Lennart Gustavsson (v), Erling Wälivaara (kd), Per Bill (m), Gunnar Goude (mp), Sofia Jonsson (c) och Ulf Nilsson (fp).

Reservationer

1. Rätten att välja skola, m.m. (mom. 1, 3 och 6) – m, kd, c, fp

Beatrice Ask (m), Yvonne Andersson (kd), Lars Hjertén (m), Tomas Högström (m), Erling Wälivaara (kd), Per Bill (m), Sofia Jonsson (c) och Ulf Nilsson (fp) anför:

Vi är övertygade om att kvaliteten i skolan bäst främjas om skolor med olika inriktningar, arbetssätt och huvudmän kan verka sida vid sida. Alla elever måste ges rätt att välja den skola där eleven kan finna sig till rätta. Ett fritt skolval driver på utvecklingen mot att varje skola anstränger sig för att vara så bra som möjligt för eleverna, oavsett om det är en kommunal skola eller en fristående skola. Det fria skolvalet ger skolor möjlighet att profilera sig genom att bli extra duktiga inom vissa ämnesområden och viss pedagogik eller på att skapa en unikt god social miljö. Vi anser att rätten att välja gymnasieskola måste garanteras. Det är orimligt med en ordning som medför att tur eller elevens bostadsadress är avgörande för antagning till gymnasieskolan. Därutöver bör reglerna för specialutformade program och rätten att välja sådana också utanför hemkommunen vidgas. Riksdagen bör med bifall till motionsyrkandena i dessa frågor som sin mening ge regeringen till känna vad vi nu har anfört.

Enligt vår mening skall fristående skolor som godkänts av Skolverket ha rätt till bidrag från elevernas hemkommuner. Reglerna om att en fristående skola inte skall förklaras berättigad till bidrag, eller mista bidrag, om dess verksamhet skulle innebära påtagliga negativa följder för skolväsendet i lägeskommunen skapar utrymme för kommunalt godtycke. Vi är emot de förändringar i villkoren för de fristående skolorna som genomfördes under den förra mandatperioden. Det är vår bestämda uppfattning att de fristående grundskolorna i skollagen måste garanteras en lägsta grundnivå för ersättning och därutöver kompenseras för särskilda åtaganden. Resurstilldelningssystemet måste göras mer enhetligt såväl för fristående grundskolor som för fristående gymnasieskolor. Reglerna för ekonomisk ersättning måste bli så tydliga att helt skilda tolkningar i kommunerna inte är möjliga. Riksdagen bör med bifall till motionsyrkandena hos regeringen begära sådana ändringar i skollagen.

Vi ställer oss bakom motionsförslaget att införa en *sista beslutsdag för behandling av ansökan* hos Skolverket om godkännande av fristående skola. Enligt vår mening är dagens system, där Skolverket i princip kan dröja med sitt svar till några veckor före tänkt skolstart, djupt olyckligt och försvårar inte bara för den fristående skolan utan också i motsvarande mån för den kommunala skolhuvudmannen. Vi anser att datumet den 1 mars kan tjäna som riktlinje, vilket är det datum som de kommunala skolorna i regel har som sista dag för internt val av skola. Detta bör riksdagen med bifall till motionen som sin mening ge regeringen till känna.

Mot bakgrund av det anförda anser vi att utskottet under momenten 1, 3 och 6 bort hemställa

1. beträffande *rätten att välja skola*

att riksdagen med bifall till motionerna 1999/2000:Ub228 yrkande 1, 1999/2000:Ub259 yrkande 1 och 1999/2000:Ub311 yrkande 1 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

3. beträffande *villkoren för godkännande av och bidrag till fristående skolor*

att riksdagen med bifall till motionerna 1999/2000:Ub236 yrkande 14, 1999/2000:Ub246 yrkandena 1 och 2, 1999/2000:Ub294 yrkande 30

och 1999/2000:Ub313 yrkande 4 samt med avslag på motionerna 1999/2000:Ub279 yrkande 1, 1999/2000:Ub296 yrkandena 2–4 och 7 och 1999/2000:Ub304 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

6. *beträffande sista beslutsdag för behandling av ansökan om godkännande av fristående skola*

att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:Ub217 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

2. Införandet av en nationell skolpeng (mom. 2) – m

Beatrice Ask (m), Lars Hjertén (m), Tomas Högström (m) och Per Bill (m) anför:

Utbildningen i grundskolan och gymnasieskolan är en nationell angelägenhet. Vi vill införa ett statligt stöd riktat direkt till skolorna – *en nationell skolpeng* – för att alla skolor skall få resurser på en nationellt jämförbar nivå. Ett fast belopp per elev skall utbetalas direkt till skolorna utifrån antalet inskrivna elever. En sådan nationell skolpeng bidrar till att ge skolorna ökad självständighet och frihet att förfoga över de ekonomiska medlen. Den blir också ett medel för att garantera valfrihet för eleverna. Vi vill betona att en mer generaliserad fördelning av skolresurserna inte utesluter att hänsyn tas till särskilda behov. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med förslag i enlighet med vad som anförts i våra motionsyrkanden.

Mot bakgrund av det anförda anser vi att utskottet under moment 2 bort hemställa

2. *beträffande införandet av en nationell skolpeng*

att riksdagen med bifall till motionerna 1999/2000:Ub259 yrkande 2 och 1999/2000:Ub311 yrkande 1 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

3. Villkoren för godkännande av och bidrag till fristående skolor, m.m. (mom. 3, 4, 5, 8 och 9) – v

Britt-Marie Danestig (v) och Lennart Gustavsson (v) anför:

Vi är starkt kritiska till framväxten av fristående skolor. Kraven på offentlig finansiering av godkända fristående skolor försvårar en rationell planering av det kommunala skolväsendet. Därigenom ökar kommunernas kostnader och kvaliteten i de kommunala skolorna kan äventyras. Vi menar att *villkoren* i skollagen *för de fristående skolorna* bör skärpas. Skolverket bör få förklara en fristående skola berättigad till bidrag endast om kommunen kan visa att detta inte innebär påtagliga negativa följder vare sig för skolväsendet i den kommun där skolan är belägen eller för lägeskommunens ekonomi. Vi anser vidare att huvudmannen för en fristående skola skall vara skyldig att betala kommunen för de merkostnader som kan uppstå för det fall att verksamheten i den fristående skolan inte kommer i gång som planerat, och nya elevgrupper måste beredas plats i den kommunala skolan. Vi föreslår också att det

införs en bestämmelse att det överskott som uppstår i fristående skolor och förskolor skall gå tillbaka till verksamheten och inte betalas ut som vinst till huvudmannen. Alltfler rapporter har kommit om privata bolag som startar fristående skolor utan annat märkbart syfte än det ekonomiska vinstintresset. Riksdagen bör med bifall till våra motionsyrkanden i nämnda frågor hos regeringen begära förslag till sådana ändringar i skollagen.

Segregationen i det svenska samhället har under 1990-talet blivit allt tydligare och är i dag ett av våra allvarligaste problem. Ett ekonomiskt och socialt utanförskap har även fått etniska och religiösa förtecken. Det finns rapporter som tyder på att fristående skolor, särskilt de som vänder sig till vissa religiösa, etniska och kulturella grupper, har en tendens att förstärka segregationen i samhället. Vi menar att *de fristående skolornas effekt på segregationen* i samhället bör utredas vidare. Detta bör riksdagen med bifall till vårt motionsyrkande som sin mening ge regeringen till känna.

I läroplanerna för både den obligatoriska skolan och gymnasieskolan anges att undervisningen i skolan skall vara icke-konfessionell. Detta anser vi vara en mycket viktig princip, särskilt i ett mångkulturellt samhälle. Vi ställer oss därför frågande till hur de fristående skolor som drivs på konfessionell grund uppfyller detta grundläggande krav. Som föreslås i vår motion bör Skolverket få i uppdrag att göra en *uppföljning och utvärdering av fristående skolor när det gäller värdegrunden m.m.* Riksdagen bör bifalla vårt motionsyrkande.

Vi anser vidare att det i skollagen bör föreskrivas att en fristående skola för att bli förklarad bidragsberättigad av Skolverket skall ha en *pedagogisk profil* som innebär ett kvalitativt pedagogiskt tillskott till skolväsendet i lägeskommunen. Riksdagen bör med bifall till detta vårt yrkande hos regeringen begära förslag till en sådan ändring i skollagen.

Elever vid fristående skolor har i genomsnitt högre betyg än elever i kommunala skolor. Detta kan bero på bra stöd från högutbildade föräldrar och hög studiemotivation hos elever från studievana hem. Andra orsaker kan vara undervisningsgruppernas storlek och grunderna för bedömning vid betygssättning. Vi menar att det skulle vara av intresse att *en jämförande studie* gjordes mellan de fristående skolorna och de kommunala skolorna då det gäller *kriterier för betygssättning*. Detta bör riksdagen med bifall till vårt motionsyrkande som sin mening ge regeringen till känna.

Mot bakgrund av det anförda anser vi att utskottet under momenten 3, 4, 5, 8 och 9 bort hemställa

3. beträffande *villkoren för godkännande av och bidrag till fristående skolor*

att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:Ub296 yrkandena 2–4 och 7, med anledning av motionerna 1999/2000:Ub279 yrkande 1 och 1999/2000:Ub304 samt med avslag på motionerna 1999/2000:Ub236 yrkande 14, 1999/2000:Ub246 yrkandena 1 och 2, 1999/2000:Ub294 yrkande 30 och 1999/2000:Ub313 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

4. beträffande *en utredning om effekter av ett ökat antal fristående skolor*

att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:Ub296 yrkande 1 samt med anledning av motionerna 1999/2000:Ub257 och 1999/2000:Ub279 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

5. beträffande *uppföljning och utvärdering av fristående skolor när det gäller värdegrunden m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:Ub296 yrkande 8 och med anledning av motion 1999/2000:Ub252 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

8. beträffande *profilering av skolor m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:Ub296 yrkande 6 samt med avslag på motionerna 1999/2000:Ub259 yrkandena 3 och 5 och 1999/2000:Ub313 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

9. beträffande *en jämförande studie mellan de fristående skolornas och de kommunala skolornas betygssättning*

att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:Ub296 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts.

Särskilt yttrande

Lärare i fristående skolor (mom. 7) – v

Britt-Marie Danestig (v) och Lennart Gustavsson (v) anför:

Vi anser att det är oroande att andelen *lärare* med pedagogisk utbildning är betydligt mindre i de fristående skolorna än inom det offentliga skolväsendet. Med tanke på att alltfler elever nu går i fristående skolor vore det rimligt att lagstiftningen beträffande krav på lärarnas pedagogiska utbildning också omfattade de fristående skolorna.

Sammanfattning.....	1
Motionerna	1
Utskottet	3
Rätten att välja skola m.m.....	3
Villkoren för fristående skolor.....	4
Övriga frågor.....	10
Hemställan	11
Reservationer.....	12
1. Rätten att välja skola, m.m. (mom. 1, 3 och 6) – m, kd, c, fp	12
2. Införandet av en nationell skolpeng (mom. 2) – m	14
3. Villkoren för godkännande av och bidrag till fristående skolor, m.m. (mom. 3, 4, 5, 8 och 9) – v.....	14
Särskilt yttrande.....	16
Lärare i fristående skolor (mom. 7) – v.....	16